

Upozornenie na používanie termínov „prírodný“ a „prirodzený“ v slovenskej lesníckej literatúre: jazykový a obsahový rozpor a dopad na klasifikáciu lesných porastov

A notice on the use of the terms “prírodný” and “prirodzený” in the Slovak forestry literature: a linguistic and semantic conflict and consequent impact on classification of forests

PETER KUČERA

Univerzita Komenského v Bratislave, Botanická záhrada, pracovisko Blatnica, Blatnica 315, 038 15 Blatnica pri Martine, peter.kucera@uniba.sk

Abstract: In Slovak forestry terminology, separate terms “prírodný” (natural) and “prirodzený” (natural) are applied to describe two different though consecutive degrees on the scale of forest naturalness (see the review by Kučera 2014). The two terms under consideration are largely synonymous in Slovak language, with slight semantic differences. However, the approach of distinction between the terms “prírodný” and “prirodzený” as developed by A. Zlatník and adopted in Slovak forestry does not correspond to common language as well as to general scientific usage. Moreover, Slovak foresters have already partly abandoned misleading Zlatník’s usage of the term “prírodný” (see “potenciálna prirodzená vegetácia” = potential natural vegetation). Linguistically incorrect distinction between the terms “prírodný” and “prirodzený” and associated delimitation of degrees on the scale of forest naturalness have finally had a serious impact on data on the supposed abundance of so-called natural forests in Slovakia (in the current concept of “prirodzené lesy” in Slovak forestry). Definitions in Slovak forestry literature usually attributed to the forest naturalness degree “prirodzený les” do not match this term neither by their delimitation nor interpretation.

Key words: Alois Zlatník, forestry, natural forest, naturalness, primeval forest, Slovak language, terminology.

Úvod

Pominúc využitie latinčiny či gréčtiny pri tvorbe vedeckej a odbornej terminológie, rozhodujúcu úlohu pre sprostredkovanie výsledkov vedeckého bádania i poznatkov z praxe má konkrétne jazykové prostredie, v ktorom sa predkladané závery majú šíriť a uplatňovať. Z daného jazyka musia kvôli všeobecnej zrozumiteľnosti ako aj vzájomnému porozumeniu medzi jednotlivými odbornými vychádzať použité výrazové prostriedky, opisy, charakteristiky a pod., rovnako aj dohodnuté definície. Patrí sem aj použitie terminológie, a to predovšetkým v tom prípade, keď navrhnuté termíny nevychádzajú z prevzatých cudzích slov, ale priamo z domáceho jazyka.

Do takéhoto druhu terminológie patrí aj názvoslovie zaužívané v slovenskej lesníckej literatúre pri tzv. klasifikácii prirodzenosti lesných porastov. Do predchádzajúceho článku (Kučera 2014) som zhrnul prierez relevantnými

lesníckymi publikáciami, ktorý ukazuje túto osobitú lesnícku terminológiu, jej vývoj, pôvod a pri vybraných termínoch aj ich definície. Jej problematika si zasluhuje osobitú pozornosť.

Rovnako ako v predošlej, informatívnej práci (Kučera 2014), cieľom predloženého príspevku nie je podať vyčerpávajúci prehľad názorov zahraničných a tuzemských autorov na klasifikáciu prirodzenosti vegetácie, definíciu či vymedzenie jej stupňov. Sústreďuje sa predovšetkým na otázku slovenskej terminológie spätú s *lesníckym užívaním* dvojice výrazov *prírodný* – *prirodzený* v rámci klasifikácie prirodzenosti lesov na Slovensku.

„Prírodný“ a „prirodzený“ v slovenčine ako dva rozdielne stupne prirodzenosti?

Jazykovou základňou súčasnej lesníckej terminológie použitej pri hodnotení miery prirodzenosti lesov Slovenska je slovenčina (viď prehľad prác u Kučeru [2014]). Vzorom tejto terminológie a jej metodickým východiskom boli práce Zlatníka, publikované v českom jazyku (Kučera 2014; pozri napr. Fleischer 1999, Vladovič & Čaboun 2004). Rozdiely medzi slovenčinou a češtinou sú v tomto prípade bezvýznamné.

Toto jazykové vymedzenie je opodstatnené zásadným, rozhodujúcim východiskom pri hodnotení vybranej lesníckej terminológie. Relevantnými publikáciami sú preň jazykovedné príručky v podobe slovníkov ako výsledok jazykovedného výskumu stavu jazyka, zachycujúce stav slovnej zásoby slovenčiny a v skratke približujúce použitie jej výrazových prostriedkov.

V Synonymickom slovníku slovenčiny (Pisárčiková et al. 2004; ďalej SSS) môžeme nájsť pri hesle *prírodný* vysvetlenie „pochádzajúci z prírody“ a synonymum „prirodzený“ (opozitum *umelý*). Synonymika k heslu *prirodzený* je bohatšie členená, až do štyroch kategórií:

1. daný prírodou, vyplývajúci z prírodných zákonitostí: vrozený, spontánny, samovoľný...

2. neutvorený ľudskou činnosťou, pochádzajúci z prírody (opozitum *umelý*): prírodný, naturálny, pravý,

3. plný prirodzenosti, nenútenosti (opozitum *neprirodzený*): bezprostredný, nenútený...

4. ktorý sa neprieči prirodzenosti, nevymyká z normálu: bežný, obvyklý...

Pri hesle *umelý* spracovatelia uvádzajú dva významové odtiene synonym:

1. ktorý vznikol zásahom človeka, nie prirodzeným spôsobom; vyrobený, vyhotovený (opozitum *prírodný*, *prirodzený*),

2. pozri *strojený*, *neprirodzený* [odkaz na ďalšie heslá].

Rozčlenenie hesiel vychádza aj z Krátkeho slovníka slovenského jazyka (najnovšie vydanie Kačala et al. 2003), v ktorom si môžeme overiť vysvetlenia výrazov *príroda*, *prírodný*, *umelý*, resp. *neprírodný*. V podstate podobné členenie bolo publikované aj v Slovníku spisovného jazyka českého (c2011) vydávaného v rokoch 1960–1971 (autori Havránek a kol.).

Vychádzajúc z citovaných základných lingvistických publikácií, uvádzajúcich vysvetlenie a použitie slov v slovenskom či českom jazyku, je zrejmé, že tzv. ľahké rozlíšenie prívlastkov *prírodný* a *prírodný* podľa významov je v podaní Zlatníka (viď Zlatník 1975¹) – zakladateľa v súčasnosti užívanej lesnickej terminológii prirodzenosti² – účelové, neopodstatnené a nesprávne. Autorove odôvodnenie je pritom iba nepriame, s pomocou opisu použitia prívlastku „neprírodný“ – a aj to iba v jednom z jeho významových odtieňov; Zlatníkov spôsob stanovenia termínu pre les, ktorý je „zcela dilem prírody“, postavený na kontraste nesúrodej dvojice *les – človek* (Zlatník 1975, s. 68–69), nie je z lingvistického ani metodického hľadiska akceptovateľný.

Prídavné mená *prírodný* a *prírodný* sú vo význame „nevytvorený ľudskou činnosťou“ synonymné (I. Vančová, in litt.; pozri SSS). Rozdielom medzi nimi je v tom, že prvé z nich má viac významových odtieňov, má v jazyku širšie využitie. Prítom použitie týchto dvoch slov-termínov (resp. ako súčasť termínov) v sfére prírodných vied sa diferencuje iba v rámci určených špecifikácií ďalších pojmov a ich voľná zámena sa nepoužíva, nie je prípustná (pozri ďalej).

Z jazykového hľadiska nemožno v slovenčine (a podobne v češtine), a tým menej vo vedeckom užití, začleniť synonymné výrazy *prírodný* a *prírodný* do klasifikácie miery ovplyvnenia vegetácie človekom ako súčasť názvov jej dvoch odlišných a oddelených stupňov. Na okrajoch tzv. stupnice prirodzenosti, tj. pri opozitách *umelý* (významový odtieň 1, pozri SSS) – *prírodný*, *prírodný* (zodpovedajúci významový odtieň 2, resp. 1), nie je možné využiť označenie „prírodný“. Odhliadnuc od jeho špecifickej synonymnosti by malo znamenať „prírodzenejší než prírodný“, ešte viac pochádzajúci z prírody, resp. ešte viac neutvorený ľudskou činnosťou. Vystupňovanie prirodzenosti nad mieru danú významom slova „prírodný“ nie je možné. Súbežné používanie termínov ako napr. „prírodná kosodrevina“ a „prírodná kosodrevina“ (porov. Kučera 2014) je zmatečné, obsahom lingvisticky nezmyselné, jazyku neprimerané.

¹ V skrátenej verzii (a s vynechaním autorových neadekvátnych jazykových vývodov, pozn. P. K.) pozri Zlatník (1981a).

² Vybrané citáty a charakteristiky stupnic prirodzenosti od Zlatníka a ďalších autorov pozri v tematickom prehľade lesnickej literatúry (Kučera 2014).

Samozrejme, je pochopiteľné, že pre potreby lesníckej vedy (ako aj hoci-ktorého iného vedného odboru) boli vypracované a naďalej vznikajú rôzne metódy a typy hodnotení, klasifikácie procesov a objektov a pod. Stanovenie klasifikácie a jej terminológie však nemôže byť odtrhnuté od použitého jazyka, musí zodpovedať jeho výrazovým prostriedkom. Je to prvoradá požiadavka, bezpodmienečne dôležitá nielen pre porozumenie a možnosť prenosu záverov klasifikácie medzi jednotlivými vednými odbormi a smerom do praxe, ale predovšetkým pri predkladaní výsledkov výskumu s využitím danej klasifikácie širokej verejnosti. Svojské lesnícke použitie výrazov *prírodný* a *prirodzený* sa totiž neohraničuje len na odborné publikácie vnútri lesníctva: medzi dôležité publikované výstupy patria napríklad aj informácie o výskyte a plošnom rozšírení „prírodných lesov“ (napr. Šmelko et al. 2008, Vološčuk et al. 2008, Fleischer & Chmiel 2010).

Alternácia použitia výrazov prirodzený a prírodný

Nižšie vymenované príklady využitia slov prírodný a prirodzený by bolo možné obsiahle rozšíriť či doplniť. V predložennom príspevku ide len o jednoduchú, stručnú *ukážku* pre primeranie k použitiu v citovanej lesníckej literatúre (viď Kučera 2014). Vo vzťahu ku krajine, prostrediu, javom, procesom môžeme použiť označenie prírodný i prirodzený, a to v rámci daných významových odtieňov ako upresňujúcich určení. Podobne má svoj špecifický zmysel vyjadrenie „prirodzené podmienky“ popri často využívanom, avšak významovým odtieňom samostatnom slovnom spojení „prírodné podmienky“. Odlišný význam takýchto dvojíc môže byť zvýraznený aj slovnou väzbou: (ekologický) prírodný zdroj – svetlo v. prirodzený zdroj svetla.

Druhú skupinu tvoria výrazy/termíny, pri ktorých sa, naopak, používa iba jedno zo slov dvojice prírodný – prirodzený. Pri všeobecnom hodnotení výskytu organizmov v krajine rozoznávame prirodzené [nie prírodné] rozšírenie organizmov vo všetkých ich vývojových a priestorových osobitostiach, z rastlín na Slovensku napr.: *Daphne arbuscula* (endemit s veľmi úzkym, nepatrným areálom prirodzeného [nie prírodného] rozšírenia); *Fagus sylvatica* (endemit s prirodzeným [nie prírodným] areálom rádo vo na úrovni kontinentu); *Juniperus sibirica*, *Salix hastata*, *S. kitaibeliana*, *Sorbus chamaemespilus* (druhy prirodzene [nie prírodné] rastúce vo vysokých pohoriach Západných Karpát); *Vaccinium uliginosum*, *Ledum palustre* (druhy prirodzene [nie prírodné] viazané len na rašeliniská-vrchoviská); *Sorbus danubialis*, *Quercus pubescens*, *Fraxinus ornus* (príklady ďalších druhov s inými osobitými typmi prirodzeného [nie prírodného] územného rozšírenia na Slovensku). Na druhej

strane v rámci daného územia rozlišujeme organizmy s prísne synantropným rozšírením.

Rastlinné druhy prirodzene [nie prírodne] sa v krajine vyskytujúce sa môžu klasifikovať aj ako apofyty – druhy s rozšírením aj na stanovištiach prinajmenšom čiastočne antropogénnych: najznámejšími príkladmi sú *Urtica dioica* a *Tussilago farfara*, ale tiež druhy ako *Cicerbita alpina*, *Prenanthes purpurea* (pozri Domin 1947, Krawiecowa 1951, Kornaš 1959, Holub & Jirásek 1967, Kopecký 1988, 1990). Do tejto kategórie (porov. Holub & Jirásek 1967, Sudnik-Wójcikowska & Koźniewska 1988) by mohli spadať ako jedna z podkategórií (autopofyty) i výskyty druhov ako *Rumex alpinus*, *Hypericum maculatum*, *Carex canescens*, *C. ovalis*, *C. sempervirens* subsp. *laxiflora*, *Agrostis capillaris*, *Deschampsia cespitosa*, *Nardus stricta*, *Poa chaixii*, *Crocus discolor* a pod. na antropogénnych stanovištiach (napr. sekundárne hole a ich zvyšky na miestach bývalého rozšírenia horských lesov).

U rastlín podobne rozoznávame krížencov – dočasne alebo trvalejšie sa vyskytujúce – prirodzene³ [nie prírodne] vznikajúcich aj v človekom nenarušených, prirodzených podmienkach (*Pinus* × *celakovskiorum*, *Salix* × *subcaprea*), či dokonca samostatné, ustálené hybridogénne druhy (*Sorbus haljamovae*, *S. atrimontis*, *S. margittaitana*) (Májovský et al. 1998, Bernátová & Májovský 2003). Poznáme však aj priamy či nepriamy antropogénny vznik krížencov: okrem zámerne krížených kultúrnych hybridov je napr. známy zvýšený vznik hybridov ostríc (*Carex*) na stanovištiach s ekologickým režimom narušeným nepriaznivými zásahmi človeka (viac Kiffe 1998, 1999).

Rovnako pri hodnotení vegetačného krytu sa rozlišujú napr. alpínske spoločenstvá, vyskytujúce sa prirodzene [nie prírodne] len vo vysokých horských polohách, takisto prirodzene [nie prírodne] bezlesné typy spoločenstiev vrchovísk, slatín či lavínových dráh (Valachovič et al. 2001, Kliment et al. 2007) od spoločenstiev v rámci synantropnej (človekom podmienenej) vegetácie (Jarolímek et al. 1997). Podobne sa v prírodných [nie prirodzených] vedách oddeľujú aj dve základné kategórie hranice lesa s ohľadom na vplyv človeka: prirodzená a umelá (Jeník & Lokvenc 1962, Plesník 1971).

Podobne označenie „prirodzený“ [nie prírodný] možno tiež použiť na rozšírenie, ako aj na označenie správania sa živočíchov (kamzik, svišť, medveď atď.) viazaného na prostredie bez rušivého vplyvu človeka atď.

Je zrejmé, že každé z použitých slov prírodný – prirodzený, i keď sú synonymami vo význame „nevytvorený ľudskou činnosťou“, má svoje špecifické

³ Tu výraznejšie (ale nielen) vo významovom odtieni č. 1 (pozri SSS).

použitie. Navyše, druhé z nich má niekoľko významových odtieňov, označenie „prírodný“ pritom nemá inú, vyššiu mieru „prírodzenosti“, ako sa snažil naznačiť Zlatník vo svojej klasifikácii lesov podľa ovplyvnenia činnosťou človeka.

Prírodzený les – východiskový stav

Podľa horeuvedeného ako prírodzený lesný porast možno označiť vo všeobecnosti taký, ktorý povstal bez antropogénneho podnetu: táto podmienka by mala platiť rovnako pre druhové či pomerné zastúpenie drevín i štruktúru porastu. Vychádzajúc z použitia v slovenskom jazyku, práve takýto lesný porast je daný prírodou, vyplývajúci z prírodných zákonitostí, vzniknúcí bez zásahu človeka, prírodným spôsobom (Kačala et al. 2003, SSS). Preto súhlasím s výstižným ohraničením pojmu prírodzený les od Svobodu⁴ z rozsiahleho kompendia *Život lesa*:

„Tu musíme tedy rozlišovat *lesy kulturní*, které vznikli činností člověka, od *lesů přirozených*, které vznikli jedině činností přírody a jsou souhrnem všech jeho stanovištních složek, jejichž nejjistší formou je *prales*, les člověkem vůbec nedotčený.“ (Svoboda 1952, s. 26).

Podľa toho, a zároveň v súlade so zvyčajným použitím uvedených termínov v slovenskom jazyku by *prírodzený les* mal byť prírodzený aj: prírodným zložením druhov (nielen hospodársky dôležitých stromovitých drevín, a vrátane živočíšnej a ďalších zložiek bioty: malakofauna, entomofauna, mykoflóra atď.) a súčasne prírodným zastúpením ich populácií, tiež ich prírodzenou populačnou dynamikou, vrátane prírodzeného charakteru zmladzovania drevín – v miere priamo sa odvíjajúcej okrem iného aj od prírodzenej medzidruhovej súťaže s druhmi prízemných poschodí fytoceenóz,⁵ prírodným zastúpením mŕtvej hmoty i organizmov na ňu viazaných, z ďalších znakov napríklad aj prítomnosťou populácií parazitických organizmov a ich dynamickým vplyvom na ekosystémy, prírodnými ekologickými disturbanciami atď.

Tak, ako napísal Svoboda, prírodným lesom nemusí byť výhradne len *prales*. Na druhej strane, prevažná časť dnešných slovenských pestovaných lesov – napr. v montánnom stupni (bučiny) – sa, naopak, iba v časti znakov podobá na pôvodné, prírodzené lesy.

⁴ Na niektorých miestach diela autor použil i vyjadrenie „prírodný les“.

⁵ Neslobodno zamieňať prírodzené zmladenie drevín v reálnych ekologických podmienkach s hypotetickým potenciálnym zmladením (mylne pokladaným za „prírodzené“), zvyčajne spájaným s tendenčným označením tzv. zaburinenia porastov.

„Prirodzenosť“ v ďalších termínoch, definíciách a v prekladoch v lesníckej literatúre

Podľa porovnania prvých Zlatníkových lesnícky zameraných diel (Zlatník 1935, 1938) s jeho povojnovými spismi je viditeľný výrazný posun v použití a chápaní „prirodzenosti“. Iba v novších prácach sa objavil samostatný termín „prírodný les“, ktorý Zlatník začlenil do svojej sústavy pojmov označujúcich stav lesa vo vzťahu k zásahom človeka: azda podľa jeho postupného zaužívania v prácach iných lesníckych autorov (napr. Konšel 1931, 1940). Je príznačné, že v predvojnovom období Zlatník zaraďoval pralesy medzi *prirodzené lesy*, do ktorých hospodárske lesy nepatrili, a odlišoval aj „prirodzené lesy ťažbou porušené“. Autorov odklon od zvyčajného užitia v jazyku teda nastal až v neskoršom období (porov. Zlatník 1978: prírodný les, porušený prírodný les).

Jazykovo nevhodné rozlišovanie dvojice slov prirodzený – prírodný vo významovom zmysle „neutvorený ľudskou činnosťou“, prebrané slovenským lesníctvom z prác Zlatníka, sa prejavuje aj v špecificky Zlatníkovom (1975, 1978, 1981a) preklade názvu metódy rekonštrukcie vegetácie v zmysle Tüxena (1956: *heutige potentielle natürliche Vegetation*) ako „potenciálna prírodná vegetácia“. V terminológii slovenskej ako aj českej botanickej literatúry sa používa – v súlade s použitím v bežnom jazyku, vid' vyššie – preklad *potenciálna prirodzená vegetácia* (vid' Mikyška et al. 1968, Michalko et al. 1980 [porov. aj textovú časť], 1986, Neuhäuslová et al. 2001, Maglocký 2002).

Spôsob prekladu podľa Zlatníka preberali ďalší lesnícki autori: napr. Michal (1983, 1992), Korpeľ (1989). Je zaujímavé, že Vorel (1986), tiež lesnícky autor, dôsledne použil označenie „rekonštrukcie súčasné potenciálni prirodzené vegetace ve smyslu Tüxenové“, ako aj „rekonštrukcie prirodzené vegetace odpovídající současnému klimatu“. Je to však odraz skutočnosti, že danú stať prebral od Neuhäusla z už spomenutej publikácie Mikyšku et al. (1968). Ďalším preberaním sa potom tvar „potenciálna prirodzená vegetácia“ v zmysle Tüxena dostal späť do slovenských lesníckych vysokoškolských skript (Randuška 1986, Križová 1996). Výsledné používanie slovenského prekladu termínu „potentielle natürliche Vegetation“ v lesníctve je teda zhodné s vedeckým používaním v prírodných vedách – a teda nakoniec nesúhlasné so samotným Zlatníkom.

K osobitému Zlatníkovu názvosloviu možno priradiť aj definíciu „*přirozený les* má přírodní druhovou skladbu (ne však strukturu)“ [s dôrazom na dreviny, pozn. P. K.] (Zlatník, 1978, s. 56). Podľa dosiaľ uvedeného je náležitým vyjadrením „prirodzená druhová skladba“; prirodzené by však malo byť nielen

zastúpenie druhov v ich počte, ale aj vzájomný pomer druhov v danej lesnej fytoocenóze (a vo všetkých jej poschodiach, pozri vyššie).

Rovnako stupne prírodnosti (Zlatník 1975) treba označovať ako *stupne prirodzenosti* – tak sa, mimochodom, stalo už v novšej slovenskej lesníckej literatúre (viď Kučera 2014). Ku konkrétnym „ekologicky prírodzeným vzťahom“ (porov. Zlatník 1975, s. 69) treba rátať aj prirodzené geografické bariéry v rozšírení druhov. Zlatníkov návrh v rámci komentára k Rubnerovmu vymedzeniu termínu „Naturwald“ (Zlatník 1953, s. 277; porov. aj Málek 1965, s. 96) vzhľadom na vyššie uvedené nie je možné stotožniť s poňatím prírodzeného lesa.

V počte a pomenovaní jednotlivých stupňov prirodzenosti sa doterajšie publikované lesnícke klasifikácie rôznia (porov. prehľad u Kučeru [2014]), dosiaľ nejestvuje akceptovaná jednotná stupnica (porov. [1] *prales* – prírodný les – prírodzený les... oproti [2] *prírodný les* – *prírodzený les* – prevažne *prírodzený les* [resp. rôzne varianty tohto názvu]... atď.). Pre použitie na posudzovanie miery ovplyvnenia lesných porastov človekom – a v zhode so Svobodom – je jednoznačné, že zaradenie samostatného stupňa *prales* do klasifikácie prirodzenosti lesných porastov je výhodné a praktické. Pri využívaní výsledkov lesníckeho hodnotenia a lesníckeho mapovania prirodzenosti lesov Slovenska treba mať na zreteli, že termín „prírodný les“ v zmysle doterajšej lesníckej literatúry treba „prekladať“ najskorej ako *prírodzený les*, porasty lesnícky klasifikované ako „prírodzený les“ sú už výraznejšie ovplyvnené činnosťou človeka (viď jednotlivé klasifikácie).

Podľa Vršku a Horta (2003) je pri hodnotení prirodzenosti lesných porastov nutné zosúladiť používané termíny s európskymi nielen obsahom, ale i názvom. V prvom prípade je to návrh určite správny, v druhom však otázný, vzhľadom na odlišnosti jednotlivých jazykových prostredí. Každý jazyk má prirodzene vlastnú sústavu výrazov a je sporné uberať sa len cestou preberania „natvrdo“ preložených termínov.

Spomenutí autori pre preklad anglického termínu „natural“ použili len slovo „prírodný“ (porov. dielo A. Zlatníka). Hornstein (vydanie z r. 1984), autor, na ktorého sa Zlatník odvolával (viď Kučera 2014), toto slovo použil v anglickom súhrne ako „Natural Wald“ pre preklad pôvodného „Natürlicher Wald“. O slovenskom preklade nemeckého termínu *natürlich* a použití slov *prírodný* / *prírodzený* som sa zmienil vyššie. Upozorňujem, že slovo používané v angličtine v jednotnom tvare „natural“ je možné do spisovnej slovenčiny i češ-

tiny preložiť nielen ako „prírodný“, ale aj „prirodzený“⁶ (porov. Hais & Hodek 1985, Šimko 1991, Cániková et al. 1997, ako aj Oxford Advanced Learner's Dictionary... 1992). Podobne býva chybné prekladanie anglické slovo „national“, ktoré má v slovenskom a českom jazyku význam nielen „národný“ – ako sa takmer výhradne zvykne prekladať, ale aj „(celo)štátny“ (porov. national anthem, national flag atď.; porov. tiež správne použitie prívlastkov „state“ a „national“ v prípade krajín ako USA). Oba jeho významy sa pritom použitím podstatne líšia, pričom aj v slovenčine býva prvý z nich často nenáležito používaný, napríklad keď ide o celoštátne – nie národné slovenské – inštitúcie a pod. Pri prekladaní anglických textov preto treba rešpektovať možnosti i obmedzenia východiskového a použitého jazyka v rozlišovaní použitia slovenských označení.

V uvedených súvislostiach je primeraným prekladom termínu „Naturwald“ podľa Konšela (1931) takisto skôr „prirodzený les“. Ako v úvode svojho diela napísal sám autor, jazyková stránka českej lesníckej terminológie v tých časoch nebola veľmi rozvinutá. Napriek jeho snahe pokladám preklad „prírodný les“ (podľa Máleka [1965] pojem zavedený Konšelom [1931]) za nesúhlasný s „mluvou prostého lidu“; Konšel (1931) pojem „prirodzené lesy“ vôbec nepoužil.

Pri rozbere terminológie „prirodzenosti“ sa lesníckí autori (Málek 1965, Vršek & Hort 2003) zmienili aj o používaní príslušných termínov v botanických prácach. Tak napríklad podľa Klášterského (1952):

„Přirozené je každé společenstvo, které svým složením odpovídá podmínkám svého stanoviště. Přirozeným společenstvem je tedy Caricetum Davallianae na obvodu rybníka, přirozená je i bučina, která byla vysázena po obmýcení smrčiny na svahu Doupovských hor ve výši 650–700 m nad m.

Každé společenstvo pôvodní je eo ipso přirozené. Ale každé společenstvo přirozené není původní (mohlo být na př. odstraněno a pak zase restituováno).“ (Klášterský 1952, s. 115).

Takéto nazeranie je, pravda, v dnešnej dobe zastarané a nesprávne, čo čiastočne dokladá aj stručná terminologická príručka Neuhäuslovej-Novotnej & Neuhäusla (1969). Je zrejmé, že zmieneny príklad bučiny i pri úplnom vylúčení hospodárskych zásahov po veľmi dlhý čas nebude spoločenstvom zodpovedajúcim prirodzenému stavu, čo možno ukázať nielen na floristickej zložke porastov a ich vegetačnej podobe, ale aj na živočíšnej (porov. Ložek 2007).

⁶ V abstrakte môjho predchádzajúceho článku (Kučera 2014, s. 209) bol z popudu redakcie Bulletinu SBS neoprávnené a nesprávne zamenený anglický preklad výrazu „prirodzený“ (tj. natural) za nevhodné „native“.

Po odstránení rašeliniskových spoločenstiev, napr. s *Drosera rotundifolia*, *Scheuchzeria palustris* či *Carex limosa*, ba skôr už len pri porušení ich pôvodného hydrologického režimu je zvyčajne rekonštrukcia pôvodného rastlinného spoločenstva bezúspešná.

Terminológia prírodzenosti v zmysle A. Zlatníka v praxi

V užívaných lesníckych definíciách (a sčasti tiež u Máleka 1965) sa zmeny lesných porastov vyvolané činnosťou človeka dotýkajú nielenže čiastočnej antropogénnej premeny druhového zastúpenia [drevín], ale predovšetkým pomerného zastúpenia druhov, štruktúry, prípadne aj zmien vývojového cyklu (pozri prehľad definícií u Kučeru [2014]!). Ako príklad uvediem dve, obsiahlejšie definície od najvýznamnejších lesníckych autorov:

„... *přírozený les* má přírodní druhovou skladbu (ne však strukturu), je zpravidla víceméně stejnověký, má přirozené vzájemné ekologické vztahy dřevin a je schopen se ve své skladbě samovolně (přírozeně) obnovovat; může být ve své skladbě:

a) *autochtonní* s dřevinami původními v území a v typu;

b) *autochtonně-allochtonní* s dřevinami na lokalitě původními i nepůvodními...“ (Zlatník 1978, s. 56).

„Pod přírodzeným lesem sa zásadne rozumie taký hospodársky, prípadne funkčne integrovaný les, ktorého základ tvoria pôvodné, stanovištným podmienkam plne zodpovedajúce dreviny, ale už s podstatne zmeneným vývojovým cyklom, zmenenou štruktúrou a s prípadným menším podielom nepôvodných, tzv. hospôvských drevín (Bezačinský 1964, Málek 1965).“ (Korpeľ 1989, s. 20).

Neadekvátne používanie označenia *prírodzený les* možno ukázať v niekoľkých rovinách. Nemožno súhlasiť zo Zlatníkom, aby sa týmto termínom na Slovensku označovali napríklad:

– rovnoveká výsadba buka v území rozšírenia bučín alebo jedľobučín, či už 50-ročná alebo 90-ročná, alebo

– mezofilné bučiny s výsadbou *Pinus sylvestris*, *Larix decidua*, aj keď len v prímiesi,

– zmiešané listnaté lesy Malých Karpát s výskytom *Pinus nigra* či ekologicky vyhranené vápencové boriny s jej výskytom

– porasty *Quercus pubescens* s antropogénnym výskytom *Pinus sylvestris*,

– porasty s prímiesou *Pinus cembra* vo Veľkej Fatre či Veporských vrchoch,

– horské smrečiny s *Alnus alnobetula* (syn. *A. viridis*) a pod.

Rovnako je sporné citované vysvetlenie Korpeľa (1989): bukové kultúry v montánnom stupni, smrekové výsadby v supramontánnom stupni (tj. príklady hospodárskych porastov so zmenenou štruktúrou, zmeneným vývojovým cyklom) nespĺňajú požiadavky prirodzenosti. Nezískajú ich ani pár desaťročí pred výrubom, starnutím porastov, pri ktorom zvyčajne badať spätný návrat bioty na plochy zdecimovaných biocenóz. Hospodárske lesy sú len akýmijsi derivátmi prirodzeného lesa, vo väčšej či menšej miere.

Korpeľovej (1989) charakteristike „prirodzeného lesa“ sa veľmi približujú relevantné súčasné lesnícke klasifikácie prirodzenosti lesov, počnúc Fleischerom (1999), v pozmenenom znení a s rozšíreným opisom charakteristík jednotlivých stupňov prirodzenosti napr. u Koreňa et al. (2006), Šmelka et al. (2006). Tiež v nich je definícia kategórie označovanej ako „prirodzený les“ názvu neadekvátna, napr. už len pri opise drevinového zloženia; chýba tiež vysvetlenie, delimitácia a spôsob hodnotenia tzv. antropických [vhodnejšie antropogénnych] znakov porastov, ako protikladu tzv. „prírodných znakov porastov“.

V súvislosti s doteraz používanou terminológiou prirodzenosti podľa Zlatníka je treba veľkú pozornosť venovať predovšetkým plošnému zastúpeniu jednotlivých kategórií prirodzenosti lesa uvádzanému zo Slovenska v lesníckych prácach: vzhľadom na dlhotrvajúce zásahy človeka v európskej krajine sa pozoruhodným javí veľmi vysoké zastúpenie kategórie „prirodzených lesov“. Ako príklad uvediem výsledky celoštátnej lesníckej inventarizácie a monitoringu lesov SR 2005–2006.

Hodnotenie prirodzenosti porastov sa podľa jednotnej metodiky (Šmelko et al. 2006) vykonalo do piatich stupňov: 1. prales a prírodný les, 2. prirodzený les, 3. prevažne prirodzený les, 4. zmenený les, 5. premenený les. Z publikovaných súhrnných informácií (Šmelko et al. 2008), v zhode so zaužívanými lesníckymi definíciami, vyplýva, že lesy zaradené do prvej z kategórií majú podiel okolo 5 % rozlohy, tzv. prirodzené lesy majú v lesoch Slovenska najvýraznejší podiel – až 60 %, tzv. prevažne prirodzené lesy (v ktorých „prírodné znaky“ ešte prevažujú) majú zhruba 20% podiel. Zmenené lesy (hlavne smrekové a borovicové monokultúry) zaberajú 15 %, premenené lesy a plantáže majú podľa použitej metodiky podiel okolo 0,1 %.

Autori graficky spracovali iba čiastkové grafy zastúpenia kategórií prirodzenosti – rozdelené podľa funkčných kategórií lesa, tie však ešte výraznejšie ukazujú na problematickosť použitého Zlatníkovho názvoslovie: v hospodárskych lesoch Slovenska by mali výrazne dominovať „prirodzené lesy“. V jednotlivých funkčných kategóriách bolo zastúpenie kategórií prirodzenosti

lesa, bez zaznačenia premenených lesov, vyhodnotené u Šmelka et al. (2008) zhruba nasledovne:⁷

- hospodárske lesy (viac ako 70 % celkovej rozlohy lesov): 1. pod 5 % (sic!), 2. nad 60 %, 3. nad 20 %, 4. do 15 %;
- ochranné lesy (17 % rozlohy): 1. nad 16 % [v texte chybné ako podiel „prirodzených lesov“], 2. do 60 %, 3. okolo 15 %, 4. 10 %;
- účelové lesy (vyše 12 % rozlohy): 1. do 2 %, 2. nad 50 % , 3. pod 30 %, 4. nad 20 %.

Uvádzané, neúmerne vysoké zastúpenie „prirodzených lesov“ na Slovensku má svoj pôvod predovšetkým v lingvisticky nekorektnom a obsahovo nenáležitom názvosloví klasifikácie prirodzenosti, prebranom podľa vzoru prác A. Zlatníka; definície použité u jednotlivých stupňov sú osobitným problémom. Podobne na kritické posúdenie sú napr. mapy prirodzenosti lesov a kosodreviny Tatranského národného parku (Vološčuk et al. 2008, resp. Fleischer & Chmiel 2010), na ktorých sú zaznačené neúmerne vysoké výmery tzv. prírodnej kosodreviny, prirodzenej kosodreviny, ale aj prirodzených lesov.

Záverom predloženého príspevku je odporúčanie na zvýšenú opatrnosť pri preberaní a používaní výsledkov doterajších lesníckych klasifikácií prirodzenosti lesných (a kosodrevinových) porastov (viď Kučera 2014).

Na jednej strane je nevyhnutelné opustiť nevhodné, lingvisticky neprimerané uvádzanie a rozlišovanie termínov „prírodný“ a „prirodzený“ v zmysle lesníckej literatúry v dvoch samostatných kategóriách označujúcich mieru prirodzenosti porastov. Zároveň tiež zanechať umelé oddeľovanie ich významov, napr. používaním označenia „prírodný“ v charakteristikách porastov, fytoceenóz a pod. na mieste primeranejšieho použitia výrazu „prirodzený“. Jazykovo náležité použitie oboch výrazov názorne vymedzujú naše jazykovedné príručky (Krátky slovník slovenského jazyka a i., pozri hore). Slovné spojenie „prírodný les“ do terminológie používanej na kategorizáciu lesných porastov podľa ovplyvnenia činnosťou človeka nepatrí. Pre klasifikačnú triedu, označovanú v zmienených lesníckych klasifikáciách zvyčajne ako „prírodný les“, je lingvisticky správne označenie „prirodzený les“. Definície uvedené napr. Zlatníkom (1978) či Korpelom (1989) pre tzv. prirodzený les sa vzťahujú na vegetáciu výraznejšie ovplyvnenú človekom a je nesprávne vzťahovať ich ku vlastnej kategórii „prirodzený les“.

⁷ Použitý je poradové číslovanie stupňov prirodzenosti porastov podľa Šmelka et al. (2006), pozri vyššie.

Na druhej strane, aby sa i do budúcnosti predišlo vytváraniu ďalších, niekedy zmätočných termínov, rozlišovaniu viacerých kategórií s rôznou mierou prirodzenosti s použitím slovného spojenia *prirodzený les* v ich názve (podobne zmenený, premenený les; tiež poloprirodný les atď.), existuje možnosť využiť inú stupnicu klasifikácie prirodzenosti, resp. ovplyvnenia porastov činnosťou človeka. Jedným z východísk môže byť klasifikácia hemeróbie podľa Jalasa (viď Sukopp 1969). Zmienka o nej sa už v slovenskej lesníckej spisbe objavila, a to u Koreňa (2002) v rámci ukážky hodnotenia zachovalosti (pôvodnosti) biotopov v literatúre pri prírodoochrannom zhodnotení biotopov. Návrhy k hodnoteniu miery antropogénneho ovplyvnenia slovenských lesov v rámci modernej verzie stupnice hemeróbie som spracoval osobitne (Kučera in prep.).

PodĎakovanie

Za rady a poskytnutie literatúry ďakujem I. Jarolímkovi (BÚ SAV, Bratislava), J. Klimentovi (BZ UK, pracovisko Blatnica), za pomoc pri vyhľadaní ďalších literárnych prameňov pracovníckam Slovenskej národnej knižnice v Martine a Slovenskej lesníckej a drevárskej knižnice vo Zvolene. D. Bernátovej (BZ UK, pracovisko Blatnica) za konzultácie problematiky rodu *Sorbus*, I. Vančovej z Jazykovedného ústavu E. Štúra SAV (Bratislava) za odbornú pomoc. J. Šibíkovi (BÚ SAV, Bratislava) a druhému z recenzentov pôvodnej verzie rukopisu (tj. vrátane predchádzajúceho článku: Kučera 2014) vďačím za podnety na upravenie jeho štruktúry a obsahu, ktoré výrazne prispelo k zlepšeniu príspevku. Štúdiá bola podporená projektom Vedeckej grantovej agentúry Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky a Slovenskej akadémie vied (VEGA) č. 2/0059/11.

Literatúra

- Bernátová, D. & Májovský, J. 2003. New endemic hybridogeneous species of the genus *Sorbus* in the Western Carpathians. *Biologia* (Bratislava). 58, 4: 781–790.
- Cániková, A., Slobodníková, L., Barac, L. & Červenčíková, S. 1997. Slovensko-anglický slovník. Bratislava, Slovak Academic Press.
- Domin, K. 1947. Pracovní metody soustavné botaniky. Nakladatel Jaroslav Tožička, Praha. Zbierka Acta Botanica Bohemica, sv. XVII.
- Fleischer, P. 1999. Súčasný stav lesa v TANAPE ako východisko pre Hodnotenie ekologickej stability na príklade spoločenstva smrekovcových smrečín. Zvolen, Tatranská Lomnica, s. n. Dizertačná práca.
- Fleischer, P. & Chmiel, J. 2010. Lesy. In Tatra – Příroda. ed. A. Koutná, B. Chovancová. Nakladatelství Miloš Uhlíř – Baset, Praha. p. 279–298.
- Hais, K. & Hodek, B. 1985. Velký anglicko-český slovník. II. díl H – R. Academia, nakladatelství Československé akademie věd, Praha.
- Holub, J. & Jirásek, V. 1967. Zur Vereinheitlichung der Terminologie in der Phytogeographie. *Folia Geobot. Phytotax.* 2, 1: 69–113.
- Hornstein, von F. 1984. Wald und Mensch : Waldgeschichte des Alpenvorlandes Deutschlands,

- Österreichs und der Schweiz. Otto Maier Verlag, Ravensburg. Sonderausgabe zur Tagung des Deutschen Forstvereins 1984 in Ulm. Reprint originálu z r. 1951.
- Jarolímek, I., Zaliberová, M., Mucina, L. & Mochňacký, S. 1997. Rastlinné spoločenstvá Slovenska. 2. Synantropná vegetácia. Veda, Bratislava.
- Jeník, J. & Lokvenec, T. 1962. Die alpine Waldgrenze im Krkonoše Gebirge. Rozpr. Českoslov. Akad. Věd, Řada Mat. Přír. Věd. 72, 1: 68 p., obr., mp. příl.
- Kačala, J., Pisárčiková, M. (hl. red.), Doruľa, J., Marsinová, M., Masár, I., Michalus, Š., Peciar, Š., Považaj, M., Slivková, V., Smiešková, E., Tibenská, E. et Urbančok, M. 2003. Krátky slovník slovenského jazyka. 4., dopl., upr. vyd. priprav., zredig. J. Kačala, M. Pisárčiková, M. Považaj. Veda, Bratislava.
- Kiffé, K. 1998. *Carex L.* (Cyperaceae). In Wisskirchen, R. & Haeupler, H. et al. Standardliste der Farn- und Blütenpflanzen Deutschlands mit Chromosomenatlas von F. Albers. Eugen Ulmer, Stuttgart. p.118–131.
- Kiffé, K., Itjehorst, W. & van den Weyer, K. 1999. Die *Carex rostrata*-Hybriden der „Standardliste der Farn- und Blütenpflanzen Deutschlands“: I. Aktuelle Vorkommen und Merkmale. *Gleditschia*. 27, 1–2: 3–13.
- Klásterský, I. 1952. „Původní“ a „přirozené“. Poznámka terminologická. *Českoslov. Bot. Listy*. IV (1951/52), 8: 115–116.
- Kliment, J., Valachovič, M. (eds), Bernátová, D., Dúbravcová, Z., Jarolímek, I., Petřík, A., Šibík, J. & Uhlířová, J. 2007. Rastlinné spoločenstvá Slovenska. 4. Vysokohorská vegetácia. Veda, Bratislava.
- Konšel, J. 1931. Stručný nástin tvorby a pěstění lesů v biologické poněti. *Českoslov. Matice Lesn., Pisek. Knihovna Čs. matice lesnické*, Sv. 16.
- Konšel, J. 1940. Naučný slovník lesnický : výběr lesnických důležitých hesel zpracovaných odborníky. Díl II. M–Ž. *Matice lesnická, Pisek*. p. 853–2 108. Knihovna Matice lesnické, Svazek 21.
- Kopecký, K. 1988. Apofyty v naší flóře a vegetaci. *Živa*. XXXVI (LXXIV)(8): 210–213.
- Kopecký, K. 1990. *Cicerbita alpina* na přirozených a antropogenních stanovištích v Orlických horách. *Preslia*. 62, 1: 61–71.
- Koreň, M. 2002. K metodike prírodoochranného hodnotenia a členenia národných parkov. *Štúd. Tatransk. Nár. Parku*. 5 (38): 73–89.
- Koreň, M., Šoltés, R., Kyselová, Z. & Celer, S. 2006. Prírodoochranné hodnotenie biotopov Národnej prírodnej rezervácie Dolina Bielej vody. *Štúd. Tatransk. Nár. Parku*. 8 (41): 427–439.
- Kornaš, J. 1959. Wpływ człowieka i jego gospodarki na szatę roślinną Polski – Flora synantropijna. In Szafer, W. (red.) et al. Szata roślinna Polski. Tom I. Państwowe wydawnictwo naukowe, Warszawa. p. 87–125.
- Korpeľ, Š. 1989. *Pralesy Slovenska*. Veda, Bratislava.
- Krawiecowa, A. 1951. Analiza geograficzna flory synantropijnej miasta Poznania. *Prace Komis. Biol.* XIII, 1: 132 p.
- Križová, E. 1996. Fytcenológia a lesnícka typológia. Technická univerzita vo Zvolene, Zvolen. Vysokoškolský učebný text.
- Kučera, P. 2014. Upozornenie na používanie terminov „prírodný“ a „prirodzený“ v slovenskej lesnickej literatúre: prehľad prác. *Bulletin Slov. Bot. Spoločn.* 36, 2: 209–222.
- Ložek, V. 2007. Zrcadlo minulosti : Česká a slovenská krajina v kvartéru. Dokořán, Praha.
- Maglocký, Š. 2002. Potenciálna prirodzená vegetácia. In Atlas krajiny Slovenskej republiky [online]. Bratislava, Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky; Slovenská agentúra

- životného prostredia. [cit. 2012-02-02]. Dostupné na internete: <<http://geo.enviroportal.sk/atlassr/>>.
- Májovský, J., Bernátová, D., Obuch, J. & Topercer, J., Jr. 1998. *Sorbus margittaiana*, an endemic of Krivánska Fatra Mts. *Biologia (Bratislava)*. 53, 1: 29–35.
- Málek J., 1965. Poznámky k pojetí původní, přírodní a přirozené skladbě lesů. *Čas. Slezského Muzea, Dendrol. IV:* 92–99.
- Michalko, J., Berta, J., Magic, D. & Maglocký, Š. 1980. Potenciálna prirodzená vegetácia. In *Atlas Slovenskej socialistickej republiky. Slovenská akadémia vied; Slovenský úrad geodézie a kartografie, Bratislava*. p. 78–79. Mapa 1 : 500 000.
- Michalko, J. (ved. aut. kol.), Berta, J. & Magic, D. 1986. *Geobotanická mapa ČSSR. Slovenská socialistická republika. Textová časť a mapy. Veda, Bratislava*.
- Mikyška, R. et al. 1968. *Geobotanická mapa ČSSR. 1. České země. Vegetace ČSSR, A, 2:* 208 p., příl.
- Míchal, I. 1983. Dynamika přírodního lesa I. *Živa. XXXI (LXIX), 1:* 8–12.
- Míchal, I. 1992. *Ekologická stabilita. Veronica, Brno*.
- Neuhäuslová, Z., Blažková, D., Grulich, V., Husová, M., Chytrý, M., Jeník, J., Jirásek, J., Kolbek, J., Kropáč, Z., Ložek, V., Moravec, J., Prach, K., Rybníček, K., Rybníčková, E. & Sádlo, J. 2001. *Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky. 1. vyd., dotisk. Academia, Praha*.
- Neuhäuslová-Novotná, Z. & Neuhäusl, R. 1969. *Fytopcenologická a ekologická terminologie. Zprávy Českoslov. Bot. Společn. IV, Příloha 1: IV, 100 p.*
- Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English : Encyclopedic Edition. 1992. ed. J. Crowther. Oxford University Press, Oxford.*
- Pisárčiková, M. (hl. red.), Anetová, A., Hrubaničová, I., Michalus, Š., Pícha, E., Považaj, M. & Tibenská, E. 2004. *Synonymický slovník slovenčiny. 3., nezm. vyd. Veda, Bratislava*.
- Plesník, P. 1971. *Horná hranica lesa vo Vysokých a Belanských Tatrách. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava*.
- Randuška, D. 1986. *Fytopcenológia a lesnícka typológia : Učebné texty. 3. vyd. Vysoké škola lesnícka a drevárska vo Zvolene, Zvolen*.
- Slovník spisovného jazyka českého [online]. c2011. Praha, Ústav pro jazyk český, v. v. i. [cit. 2012-04-12]. Dostupné na internete: <<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?db=ssjc>>.*
- Sudnik-Wójcikowska, B. & Koźniewska, B. 1988. *Słownik z zakresu synantropizacji szaty roślinnej. Wydawnictwa Uniwersitetu Warszawskiego, Warszawa*.
- Sukopp, H. 1969. *Der Einfluss des Menschen auf die Vegetation. Vegetatio. XVII, 1-6:* 360–371.
- Svoboda, P. 1952. *Život lesa : Se 147 schematy a grafy v textu a 77 fotografickými přílohami. Brázda, Nakladatelství Jednotného svazu českých zemědělců, Praha. Lesnická knihovna : Velká řada – svazek 2.*
- Šimko, J. 1991. *English Slovak Dictionary, Anglicko-slovenský slovník. Reprint vyd. z r. 1968. RESS spol s r. o., Senica; Bolchazy-Carducci Publishers, Wauconda (USA, Illinois)*.
- Šmelko, Š., Merganič, J., Šebeň, V., Raši, R. & Jankovič, J. 2006. *Národná inventarizácia a monitoring lesov Slovenskej republiky : Metodika terénneho zberu údajov (Pracovné postupy – 3. doplnená verzia). Národné lesnícke centrum, Zvolen*.
- Šmelko, Š., Šebeň, V., Bošľa, M., Merganič, J. & Jankovič, J. 2008. *Národná inventarizácia a monitoring lesov Slovenskej republiky 2005–2006 : Základná koncepcia a výber zú súhrnných informácií. Zvolen, Národné lesnícke centrum-Lesnícky výskumný ústav. Vyšlo ako príloha časopisu Les/Slovenské lesokruhy č. 5-6/2008.*

- Tüxen, R. 1956. Die heutige potentielle natürliche Vegetation als Gegenstand der Vegetationskartierung. *Angew. Pflanzensoziol.* 13: 3–42, tab príl.
- Valachovič, M. (ed.), Háberová, I., Hájek, M., Hrivnák, R., Jarolímek, I., O'raheľová, H., Šoltés, R. & Zaliberová, M. 2001. Rastlinné spoločenstvá Slovenska. 3. Vegetácia mokradí. Veda, Bratislava.
- Vladovič, J. & Čaboun, V. 2004. Ekologické prístupy k posudzovaniu štruktúry horských lesných ekosystémov. *Štúd. Tatransk. Nár. Parku.* 7 (40): 369–389.
- Vološčuk, I., Gajdoš, P., David, S. & Váľkocová, Z. 2008. Reálna Vegetácia. In Izakovičová, Z., Boltižiar, M., Celer, S. et al.: *Krajinnoekologicky optimálne priestorové a funkčné využitie územia Biosférickej rezervácie Tatry*. Veda, Bratislava. p. 41–49.
- Vorel, J. 1986. Ekologický rastlinný podklad pro klasifikaci a diferenciaci lesů. In Randuška, D., Vorel, J. & Plíva, K. *Fytocenológia a lesnícka typológia*. Bratislava, *Příroda*, p. 110–115.
- Vrška, T. & Hort, L. 2003. Zásady názvosloví při hodnocení „přirozenosti“ lesních porostů : vyčištěná finální verze [online]. Brno, Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, detašované pracoviště Brno, Oddelení ekologie lesa, 2003. [cit. 2012-04-20]. Sebrané spisy projektu VAV 610/6/02 – svazek 2. Dostupné na internete: <http://www.mzp.cz/cz/zasady_nazvoslovi>.
- Zlatník, A. 1935. Studie o státních lesích na Podkarpatské Rusi. Díl třetí. Vývoj a složení přirozených lesů na Podkarpatské Rusi a jejich vztah ke stanovišti. *Sborn. Výzk. Ústavů Zeměd. ČSR.* 127: 67–153.
- Zlatník, A. 1938. Prales a les hospodářský. In Třetí vědecký lesnický kurz pro praktické lesníky v Brně roku 1937. upr. F. Šnajdar. *Československá Maticе Lesnická*, Pisek. p. 221–243. Knihovna Československé Maticе Lesnické, Sv. 23.
- Zlatník, A. 1953. *Fytocenologie lesa. Část I. všeobecná. Státní pedagogické nakladatelství, Praha.*
- Zlatník, A. 1975. *Ekologie krajiny a geobiocenologie jako vědecký podklad ochrany přírody a krajiny. TIS – Svaz pro ochranu přírody a krajiny; Vysoká škola zemědělská v Brně, s. n.*
- Zlatník, A. 1978. *Lesnická fytocenologie. Státní zemědělské nakladatelství, Praha.*
- Zlatník, A. 1981a. Znaký přírodního lesa a jeho dynamická rovnováha. In Vyskot, M. (ved. aut. kol.) Zlatník, A., Vincent, G. et al. *Československé pralesy*. Academia, Praha. p. 20–26.
- Zlatník, A. 1981b. Změny našich lesů pod vlivem člověka. In Vyskot, M. (ved. aut. kol.), Zlatník, A., Vincent, G. et al. *Československé pralesy*. Academia, Praha. p. 27–35.

Došlo 12. 5. 2015

Prijaté 21. 1. 2016